# ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

PAOLO MENGOZZI

της 28ης Φεβρουαρίου 2008 [1]

1. Με την υπό κρίση αίτηση έκδοσης προδικαστικής απόφασης το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσία από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν, δυνάμει της παραπομπής που κάνει ο κανονισμός (ΕΚ) 615/98 [2] στην οδηγία 91/628/ΕΟΚ [3], στις μεταφορές ζώων με τα λεγόμενα πορθμεία roll-on/roll-off με προορισμό τρίτο κράτος εφαρμόζεται κατ' αναλογία η διάταξη του σημείου 48, παράγραφος 7, στοιχείο β΄, του παραρτήματος της εν λόγω οδηγίας, η οποία αφορά ειδικά τις μεταφορές ζώων μεταξύ δύο γεωγραφικών σημείων της Κοινότητας· ερωτάται επίσης πώς πρέπει να ερμηνευθεί η διάταξη αυτή, σε σχέση ιδίως με το ζήτημα αν ύστερα από 14 ώρες θαλάσσιας μεταφοράς είναι αναγκαία η ανάπαυλα για ανάπαυση των ζώων. Σε περίπτωση αρνητικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα, υποβάλλεται επίσης στο Δικαστήριο το ερώτημα αν, κατ' εφαρμογή του σημείου 48, παράγραφος 7, στοιχείο α΄, του παραρτήματος της οδηγίας, μετά τη θαλάσσια μεταφορά επιτρέπεται να αρχίσει αμέσως μια οδική μεταφορά 29 ωρών, χωρίς να χρειάζεται προηγουμένως να προβλεφθεί η εκφόρτωση και ανάπαυση των ζώων για 24 τουλάχιστον ώρες. Τέλος, το εθνικό δικαστήριο θέτει το ζήτημα του τρόπου συμπλήρωσης του σχεδίου δρομολογίου, το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 5, μέρος Α, παράγραφος 2, στοιχείο δ΄, της οδηγίας, και ειδικότερα αν θεωρείται επαρκής η εκ των προτέρων δακτυλογραφημένη καταχώριση σχετικά με την αναγκαία περιποίηση των ζώων επί του πορθμείου.

## I — Νομικό πλαίσιο

2. Το άρθρο 13, παράγραφος 9, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού (ΕΟΚ) 805/68 του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 1968, περί κοινής οργανώσεως αγοράς στον τομέα του βοείου κρέατος [4], όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 2634/97 [5], εξαρτά την πληρωμή της επιστροφής κατά την εξαγωγή ζώντων ζώων από την τήρηση των διατάξεων της κοινοτικής νομοθεσίας σχετικά με την καλή μεταχείριση των ζώων και, ειδικότερα, των διατάξεων που αφορούν την προστασία των ζώων κατά τη μεταφορά. Το άρθρο 33, παράγραφος 9, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού (ΕΚ) 1254/99 του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1999, περί κοινής οργανώσεως αγοράς στον τομέα του βοείου κρέατος [6], ο οποίος έχει

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ιταλική.

2 — Κανονισμός της Επιτροπής, της 18ης Μαρτίου 1998, για ειδικές λεπτομέρειες εφαρμογής του καθεστώτος των επιστροφών κατά την εξαγωγή όσον αφορά την καλή μεταχείριση των ζωντανών βοοειδών κατά τη μεταφορά (ΕΕ L 82, σ. 19).

3 — Οδηγία του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 1991, για την προστασία των ζώων κατά τη μεταφορά και για την τροποποίηση των οδηγιών 90/425/ΕΟΚ και 91/496/ΕΟΚ (ΕΕ L 340, σ. 17), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 95/29/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 1995 (ΕΕ L 148, σ. 52). Η οδηγία αυτή καταργήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 1/2005, της 22ας Δεκεμβρίου 2004, για την προστασία των ζώων κατά τη μεταφορά και συναφείς δραστηριότητες και για την τροποποίηση των οδηγιών 64/432/ΕΟΚ και 93/119/ΕΚ και του κανονισμού (ΕΚ) 1255/97 (ΕΕ 2005, L 3, σ. 1). Το άρθρο 33 του κανονισμού αυτού δεν προβλέπει πάντως την κατάργησή της πριν από την 5η Ιανουαρίου 2007.

4 — ΕΕ ειδ. έκδ. 03/003, σ. 72.

5 — Κανονισμός του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1997, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 805/68 περί κοινής οργανώσεως της αγοράς στον τομέα του βοείου κρέατος (ΕΕ L 356, σ. 13).

6 — ΕΕ L 160, σ. 21.

αντικαταστήσει από την 1η Ιανουαρίου 2000 τον κανονισμό 805/68, επαναλαμβάνει κατά λέξη τα προβλεπόμενα από το προαναφερθέν άρθρο 13, παράγραφος 9, δεύτερο εδάφιο.

3. Οι τρόποι εφαρμογής του κανονισμού 805/68 διευκρινίζονται με τον κανονισμό 615/98.

4. Το άρθρο 1 του τελευταίου αυτού κανονισμού διευκρινίζει ότι η πληρωμή των επιστροφών κατά την εξαγωγή ζωντανών βοοειδών εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από την τήρηση των διατάξεων της οδηγίας 91/628 κατά τη μεταφορά των ζώων μέχρι την πρώτη εκφόρτωση στην τρίτη χώρα τελικού προορισμού.

5. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του κανονισμού 615/98, πραγματοποιείται έλεγχος των ζώων κατά την έξοδό τους από την Κοινότητα. Η παράγραφος 3 του άρθρου αυτού προβλέπει ότι ο επίσημος κτηνίατρος, τον οποίο διορίζει η αρμόδια αρχή του κράτους από το έδαφος του οποίου εξέρχονται τα ζώα, εξακριβώνει και πιστοποιεί ότι: α) τα ζώα μπορούν να πραγματοποιήσουν τα ταξίδι που προβλέπεται σύμφωνα με τις διατάξεις της οδηγίας 91/628, β) το μέσο μεταφοράς, με το οποίο τα ζώα θα εγκαταλείψουν το κοινοτικό έδαφος, είναι σύμφωνο με τα προβλεπόμενα στις διατάξεις της εν λόγω οδηγίας και γ) έχουν ληφθεί τα κατάλληλα μέτρα για την περιποίηση των ζώων κατά τη διάρκεια του ταξιδιού σύμφωνα με τις διατάξεις της προαναφερθείσας οδηγίας.

6. Η οδηγία 91/628 θεσπίζει τα κριτήρια που πρέπει να εφαρμόζουν τα κράτη μέλη για την προστασία των ζώων κατά τη μεταφορά.

7. Υπενθυμίζεται ότι, κατά την οδηγία, ως «μεταφορά» νοείται κάθε μετακίνηση ζώου με μεταφορικό μέσο, η οποία περιλαμβάνει φόρτωση και εκφόρτωση του ζώου, ενώ ως «διάρκεια ανάπαυσης» νοείται το συνεχές χρονικό διάστημα κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, κατά τη διάρκεια του οποίου τα ζώα δεν μετακινούνται με μεταφορικό μέσο.

8. Κατά το άρθρο 5, μέρος Α, παράγραφος 2, στοιχείο δ΄, της οδηγίας 91/628, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε αφενός ο μεταφορέας να βεβαιώνεται ότι το πρωτότυπο του σχεδίου δρομολογίου που αναφέρεται στο στοιχείο β΄ του ίδιου αυτού άρθρου αναφέρει τις ώρες και τους τόπους στους οποίους τα μεταφερόμενα ζώα ταΐστηκαν και ποτίστηκαν κατά τη διάρκεια του ταξιδιού και αφετέρου το προσωπικό στο οποίο έχει ανατεθεί η μεταφορά να βεβαιώνει ότι έχουν γίνει οι εν λόγω καταχωρίσεις.

9. Το κεφάλαιο VII (σημείο 48) του παραρτήματος της προαναφερθείσας οδηγίας ορίζει τα διαστήματα ποτίσματος και παροχής τροφής καθώς και τη διάρκεια ταξιδιού και ανάπαυσης που πρέπει να τηρούνται κατά τις μεταφορές ζώντων ζώων. Κατά το σημείο 48, παράγραφος 2, η διάρκεια του ταξιδιού δεν μπορεί να υπερβαίνει καταρχήν τις οκτώ ώρες, εκτός αν το μέσο μεταφοράς πληροί τις προϋποθέσεις που τίθενται με την παράγραφο 3. Για τις μεταφορές βοοειδών, το σημείο 48, παράγραφος 4, στοιχείο δ΄, και παράγραφος 5, του προαναφερθέντος κεφαλαίου θέτει τον κανόνα (τον λεγόμενο κανόνα των 29 ωρών) ότι στα ζώα πρέπει να παρέχεται, ύστερα από 14 ώρες μεταφοράς, χρόνος ανάπαυσης, τουλάχιστον μιας ώρας,

κατά τον οποίο πρέπει να ποτίζονται και, αν χρειάζεται, να ταΐζονται, στη συνέχεια δε η μεταφορά μπορεί να συνεχίζεται για άλλες 14 ώρες, μετά από τις οποίες τα ζώα πρέπει να εκφορτώνονται και να τους παρέχεται τροφή, νερό και χρόνος ανάπαυσης τουλάχιστον 24 ωρών [7].

10. Η παράγραφος 7 του σημείου 48 του παραρτήματος της οδηγίας προβλέπει για τη θαλάσσια μεταφορά τα εξής:

«α) Τα ζώα δεν πρέπει να μεταφέρονται διά θαλάσσης, εφόσον η μέγιστη διάρκεια ταξιδίου υπερβαίνει εκείνη που προβλέπεται [στην παράγραφο] 2, εκτός εάν τηρούνται οι προϋποθέσεις που προβλέπονται [στις παραγράφους] 3 και 4, εξαιρουμένων των διαρκειών ταξιδίου και των περιόδων ανάπαυσης.

β) Σε περίπτωση θαλάσσιας μεταφοράς που συνδέει τακτικά και απευθείας δύο γεωγραφικά σημεία της Κοινότητας με τη βοήθεια οχημάτων που φορτώνονται στα πλοία χωρίς να εκφορτώνονται τα ζώα, πρέπει να προβλέπεται, για τα ζώα, διάρκεια ανάπαυσης 12 ωρών μετά την εκφόρτωσή τους στον λιμένα προορισμού ή στην άμεση γειτονία του, εκτός εάν η διάρκεια της θαλάσσιας μεταφοράς εντάσσεται στο γενικό πρόγραμμα των [παραγράφων] 2 έως 4.»

7 — Στην πραγματικότητα ο «κανόνας των 29 ωρών» εκφράζει μια κατά προσέγγιση ερμηνεία του σημείου 48, παράγραφος 4, στοιχείο δ΄, το οποίο ορίζει ότι κατά τη διάρκεια της μεταφοράς, η διάρκεια της οποίας δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 28 ώρες, είναι αναγκαίος χρόνος ανάπαυσης μιας τουλάχιστον ώρας. Κατά συνέπεια, ο εν λόγω κανόνας των 29 ωρών δεν καθορίζει την ανώτατη διάρκεια της μεταφοράς, αλλά την κατώτατη διάρκεια ταξιδιού.

## II — Περιστατικά, προδικαστικά ερωτήματα και διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

11. Στις 23 Οκτωβρίου 2002 ο Schwaninger Martin, Viehhandel — Viehexport (στο εξής: Schwaninger Martin) δήλωσε στο Zollamt Salzburg, Erstattungen (Τελωνείο του Σάλτσμπουργκ, Υπηρεσία Επιστροφών), την εξαγωγή 33 βοοειδών στην Αλβανία και ζήτησε να του χορηγηθεί η σχετική επιστροφή κατά την εξαγωγή. Από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι τα εν λόγω ζώα μεταφέρθηκαν καταρχάς σε διάστημα 14 ωρών οδικώς από την Αυστρία στην Τεργέστη (Ιταλία), όπου εκφορτώθηκαν και αναπαύθηκαν για 24 ώρες, και στη συνέχεια το ταξίδι συνεχίστηκε με προορισμό την Αλβανία με φορτηγά αυτοκίνητα που φορτώθηκαν σε πορθμείο τύπου roll-on/roll-off. Η θαλάσσια μεταφορά προς Δυρράχιο (Αλβανία) διάρκεσε 41 ώρες και τριάντα λεπτά και αμέσως μετά ακολούθησε οδική μεταφορά 4 ωρών και 30 λεπτών μέχρι τη Lushnja (Αλβανία), που ήταν ο τόπος του τελικού προορισμού, όπου εκφορτώθηκαν τα ζώα μετά από ταξίδι συνολικής διάρκειας 46 ωρών.

12. Το Τελωνείο του Σάλτσμπουργκ απέρριψε την αίτηση του Schwaninger Martin για επιστροφή κατά την εξαγωγή, με την αιτιολογία ότι είχε πραγματοποιήσει την εν λόγω μεταφορά κατά παράβαση της κοινοτικής νομοθεσίας περί προστασίας των ζώων, και συγκεκριμένα των διατάξεων της οδηγίας 91/628 για τα διαστήματα ποτίσματος και ταΐσματος των ζώων κατά τη διάρκεια της θαλάσσιας μεταφοράς. Το Τελωνείο δηλαδή διαπίστωσε ότι στο σχέδιο δρομολογίου που υπέβαλε ο αιτών δεν αναγράφονταν

τα διαστήματα μεταξύ ταΐσματος και ποτίσματος των ζώων κατά τη διάρκεια της μεταφοράς ούτε το όνομα του προσώπου στο οποίο είχαν ανατεθεί οι εργασίες αυτές, οπότε το Τελωνείο συνήγαγε ότι τα μεταφερθέντα ζώα δεν είχαν ούτε ταϊστεί ούτε ποτιστεί για χρονικό διάστημα 46 ωρών. Επιπλέον, το Τελωνείο χαρακτήρισε άνευ σημασίας μια εκ των υστέρων υποβληθείσα ένορκη δήλωση του οδηγού με στοιχεία για τον χρόνο παροχής τροφής και νερού κατά τη διάρκεια της μεταφοράς με το πορθμείο.

13. Κατά της απορριπτικής αυτής απόφασης του Τελωνείου του Σάλτσμπουργκ ο Schwaninger Martin προσέφυγε ενώπιον του Unabhängiger Finanzsenat, το οποίο αποφάσισε, λόγω των αμφιβολιών του ως προς την ερμηνεία της εφαρμοστέας κοινοτικής νομοθεσίας, να αναστείλει την ενώπιόν του εκκρεμή διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 1 του κανονισμού […] 615/98 […] την έννοια ότι το […] σημείο 48, παράγραφος 7, στοιχείο β΄, του παραρτήματος της οδηγίας 91/628 […] εφαρμόζεται κατ' αναλογία στις περιπτώσεις θαλάσσιας μεταφοράς που συνδέει τακτικά και απευθείας ένα γεωγραφικό σημείο της Κοινότητας με ένα γεωγραφικό σημείο που βρίσκεται σε τρίτη χώρα με τη βοήθεια οχημάτων που φορτώνονται στα πλοία χωρίς να εκφορτώνονται τα ζώα;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα: Έχει το […] σημείο 48, παράγραφος 7 στοιχείο β΄, του παραρτήματος της οδηγίας 91/628 […] την έννοια ότι, σε περίπτωση μεταφοράς βοοειδών, η διάρκεια της θαλάσσιας μεταφοράς δεν ανταποκρίνεται στον κανόνα της παραγράφου 4, στοιχείο δ΄, αν στα ζώα δεν παρέχεται, ύστερα από 14 ώρες μεταφοράς, τουλάχιστον μιας ώρας ανάπαυση;

3) Σε περίπτωση αρνητικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα: Έχει η εφαρμοστέα στην περίπτωση αυτή διάταξη του […] σημείου 48, παράγραφος 7, στοιχείο α΄, του παραρτήματος της οδηγίας 91/628 […] την έννοια ότι η διάρκεια της θαλάσσιας μεταφοράς που συνδέει τακτικά και απευθείας ένα γεωγραφικό σημείο της Κοινότητας με ένα γεωγραφικό σημείο που βρίσκεται σε τρίτη χώρα με τη βοήθεια οχημάτων που φορτώνονται στα πλοία χωρίς να εκφορτώνονται τα ζώα δεν ασκεί καμία επιρροή, εφόσον τα ζώα ταΐζονται και ποτίζονται τακτικά, και ότι, σ' αυτή την περίπτωση, μετά την εκφόρτωση του φορτηγού στον λιμένα προορισμού αρχίζει αμέσως μια νέα οδική μεταφορά 29 ωρών;

4) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο τρίτο ερώτημα: Έχει το άρθρο 5, μέρος Α, παράγραφος 2, στοιχείο δ΄, ii, πρώτη περίπτωση, της οδηγίας 91/628 […] την έννοια ότι το προσωπικό στο οποίο ανατίθεται η μεταφορά οφείλει να καταχωρίσει στο σχέδιο δρομολογίου πότε τα μεταφερόμενα ζώα ταΐστηκαν και ποτίστηκαν κατά τη διάρκεια της θαλάσσιας μεταφοράς και ότι η εκ των προτέρων δακτυλογραφημένη καταχώριση της φράσης "κατά τη διάρκεια της θαλάσσιας μεταφοράς τα ζώα ταΐζονται και ποτίζονται το βράδυ, το πρωί, το μεσημέρι, το βράδυ, το πρωί" δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της οδηγίας

91/628, πράγμα που έχει ως έννομη συνέπεια ότι η μη ύπαρξη καταχωρίσεων σχετικά με την περιποίηση των ζώων επισύρει την απώλεια του δικαιώματος επιστροφής κατά την εξαγωγή, εφόσον η απαιτούμενη απόδειξη δεν προσκομίζεται με άλλο τρόπο;»

14. Γραπτές παρατηρήσεις σύμφωνα με το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου κατέθεσαν ο Schwaninger Martin, η Βελγική και η Αυστριακή Κυβέρνηση και η Επιτροπή. Στην επ' ακροατηρίου συζήτηση παρέστησαν ο Schwaninger Martin, η Ελληνική Κυβέρνηση και η Επιτροπή.

## III — Νομική ανάλυση

### Α — *Επί του πρώτου ερωτήματος*

15. Με το πρώτο ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσία από το Δικαστήριο να διασαφηνίσει την έκταση της παραπομπής που κάνει ο κανονισμός 615/98 στην οδηγία 91/628, και ειδικότερα θέτει το ερώτημα αν στην περίπτωση θαλάσσιας μεταφοράς με προορισμό τρίτο κράτος εφαρμόζονται, δυνάμει της παραπομπής αυτής, αυτά που προβλέπει ρητά το σημείο 48, παράγραφος 7, στοιχείο β΄, του παραρτήματος της οδηγίας για τις μεταφορές με πορθμεία που συνδέουν τακτικά και απευθείας δύο γεωγραφικά σημεία της Κοινότητας.

16. Πριν προχωρήσω στην ανάλυση του παραπάνω ερωτήματος, θεωρώ σκόπιμο να υπενθυμίσω με συντομία, και με ορισμένες διευκρινίσεις, το νομοθετικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το ερώτημα αυτό.

17. Υπενθυμίζεται καταρχάς ότι το άρθρο 1 του κανονισμού 615/98 εξαρτά τη χορήγηση των επιστροφών κατά την εξαγωγή από την τήρηση των κοινοτικών διατάξεων για την προστασία των ζώων, και συγκεκριμένα των διατάξεων της οδηγίας 91/628, κατά τη μεταφορά των ζώων και μέχρι την πρώτη εκφόρτωση στην τρίτη χώρα του τελικού προορισμού· μεταξύ των διατάξεων αυτών πρέπει να αναφερθούν οι διατάξεις του κεφαλαίου VII του παραρτήματος της εν λόγω οδηγίας, οι οποίες ρυθμίζουν τη μέγιστη διάρκεια της μεταφοράς και τα αναγκαία διαστήματα ανάπαυσης κατά τη διάρκεια της μεταφοράς.

18. Γενικά επιτρέπεται η μεταφορά βοοειδών επί οκτώ ώρες, εκτός αν πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις σχετικά με το όχημα μεταφοράς, σκοπός των οποίων είναι η διασφάλιση της καλής μεταχείρισης των ζώων κατά τη μεταφορά— σημείο 48, παράγραφος 3, του παραρτήματος της οδηγίας—, οπότε το ταξίδι μπορεί να παρατείνεται μέχρι 29 ώρες, με διακοπή τουλάχιστον μιας ώρας, κατά τη διάρκεια της οποίας τα ζώα πρέπει να ταΐζονται και να ποτίζονται.

19. Στην περίπτωση των θαλάσσιων μεταφορών, το σημείο 48, παράγραφος 7, στοιχείο α΄, του παραρτήματος της οδηγίας καθορίζει τη μέγιστη διάρκεια του ταξιδιού σε οκτώ ώρες, εκτός αν το μέσο μεταφοράς πληροί τις προαναφερθείσες προϋποθέσεις της παραγράφου 3, οπότε δεν απαιτείται η τήρηση των προϋποθέσεων που ισχύουν για τη διάρκεια του ταξιδιού και τα διαστήματα ανάπαυσης. Στην περίπτωση όμως ενδοκοινοτικής θαλάσσιας μεταφοράς με πορθμεία roll-on/roll-off, το στοιχείο β΄ της εν λόγω παραγράφου 7 επιβάλλει ανάπαυλα 12 ωρών στον λιμένα προορισμού, αν έχει υπάρξει υπέρβαση των ανώτατων ορίων που προβλέπονται στις παραγράφους 2 και 4, στοιχείο δ΄ (οκτώ ώρες ταξιδιού ή 28 ώρες μεταφοράς).

20. Το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει σε ποια από τις δύο περιπτώσεις που προβλέπει το σημείο 48, παράγραφος 7, στοιχεία α΄ και β΄, του παραρτήματος της οδηγίας 91/628 εμπίπτει η μεταφορά που πραγματοποιείται, όπως στην προκείμενη υπόθεση, με φορτηγά αυτοκίνητα που φορτώνονται σε πορθμείο που συνδέει ένα γεωγραφικό σημείο της Κοινότητας με μια τρίτη χώρα. Το αιτούν δικαστήριο δηλαδή, μολονότι επισημαίνει ότι το γράμμα της παραγράφου 7, στοιχείο β΄, αποκλείει εκ πρώτης όψεως τη δυνατότητα εφαρμογής της διάταξης αυτής σε άλλες μεταφορές πλην των κοινοτικών, φρονεί εντούτοις ότι το πεδίο εφαρμογής του εν λόγω άρθρου μπορεί να διευρυνθεί βάσει της παραπομπής που κάνει ο κανονισμός 615/98 στην οδηγία 91/628 και δυνάμει της οποίας απαιτείται η τήρηση των επιτακτικών διατάξεων της οδηγίας 91/628 κατά τη μεταφορά των ζώων μέχρι την πρώτη εκφόρτωση στην τρίτη χώρα του τελικού προορισμού.

21. Κατά τη γνώμη μου, η ερμηνεία αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή για διαφόρους λόγους.

22. Πρώτον, όπως επισημαίνει η Επιτροπή, πέρα από το σαφές γράμμα του σημείου 48, παράγραφος 7, στοιχείο β΄, του παραρτήματος της οδηγίας 91/628, από το οποίο συνάγεται ότι οι θαλάσσιες μεταφορές που πραγματοποιούνται εκτός του κοινοτικού χώρου δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του, πρέπει επιπλέον να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι, μολονότι το άρθρο 1 του κανονισμού 615/98 προβλέπει ότι, για τη χορήγηση επιστροφών κατά την εξαγωγή, οι διατάξεις της οδηγίας 91/628 πρέπει να τηρούνται και στις φάσεις της μεταφοράς ζώων «μέχρι την πρώτη εκφόρτωση στην τρίτη χώρα του τελικού προορισμού», ο κανονισμός αυτός δεν περιλαμβάνει καμία ειδική διάταξη σχετικά με το πώς οι διατάξεις της οδηγίας, οι οποίες πάντως πραγματεύονται ρητά μόνο τις ενδοκοινοτικές μεταφορές, θα έπρεπε να εφαρμόζονται επίσης, στο πλαίσιο του κανονισμού αυτού, στις μεταφορές προς τις τρίτες χώρες.

23. Θα ήθελα να τονίσω στο σημείο αυτό ότι, αν και η κατ' αναλογία εφαρμογή στις εξωκοινοτικές μεταφορές των προβλεπόμενων από το σημείο 48, παράγραφος 7, στοιχείο β΄, του παραρτήματος της οδηγίας 91/628 θα συνέβαλλε στην επίτευξη του ειδικού σκοπού της προστασίας των ζώων, που προβλέπεται στον κανονισμό 615/98, καθόσον θα διασφάλιζε τον ίδιο βαθμό προστασίας στο πλαίσιο τόσο των κοινοτικών όσο και των εξωκοινοτικών μεταφορών, εντούτοις η επέκταση αυτή της εφαρμογής της εν λόγω ρύθμισης θα προϋπέθετε τη συνεργασία με τρίτες χώρες, οι οποίες θα έπρεπε να διασφαλίζουν ότι στους λιμένες τους, δηλαδή στους λιμένες προορισμού, θα υπάρχουν οι υποδομές και θα επικρατούν οι υγειονομικές συνθήκες που απαιτούνται κατά την κοινοτική νομοθεσία για την εξασφάλιση της καλής μεταχείρισης των ζώων. Αυτό είναι ασυμβίβαστο με την τήρηση της αρχής της κυρίαρχης ισότητας των κρατών, στην οποία βασίζονται οι διεθνείς σχέσεις.

24. Η κατ' αναλογία επέκταση της εφαρμογής, την οποία προτείνει το αιτούν δικαστήριο, αποκλείεται συνεπώς από την ανάγκη τήρησης των αρχών του διεθνούς δικαίου, και ειδικότερα από τη μη ύπαρξη νομικής δυνατότητας επιβολής της εφαρμογής κανόνων του κοινοτικού δικαίου πέρα από το «κοινοτικό έδαφος» [8]. Δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι ο κοινοτικός νομοθέτης, παραπέμποντας με το άρθρο 1 του κανονισμού 615/98 στις διατάξεις της οδηγίας 91/628 και επιβάλλοντας έτσι την τήρησή τους ως προϋπόθεση της χορήγησης των επιστροφών κατά την εξαγωγή, θέλησε να παραβεί τις αρχές αυτές και να αγνοήσει τη μη ύπαρξη της δυνατότητας αυτής.

25. Κατά συνέπεια, η προτεινόμενη από το αιτούν δικαστήριο ερμηνεία του συνδυασμού των διατάξεων του άρθρου 1 του κανονισμού 615/98 και του σημείου 48, παράγραφος 7, στοιχείο β΄, του παραρτήματος της οδηγίας 91/628 πρέπει να αποκλειστεί, διότι είναι αντίθετη προς τα εκτιθέμενα στο αμέσως παραπάνω σημείο των προτάσεων.

26. Εξάλλου, η κατ' αναλογία επέκταση της εφαρμογής της ειδικής ρύθμισης του σημείου 48, παράγραφος 7, στοιχείο β΄, του παραρτήματος της οδηγίας 91/628 δεν παρίσταται αναγκαία ενόψει επίσης του γεγονότος ότι δεν υπάρχει κανένα κενό δικαίου στην επίμαχη ρύθμιση ως προς τις μεταφορές με πορθμεία roll-on/roll-off με προορισμό τρίτες χώρες: στις περιπτώσεις αυτές έχουν εφαρμογή αυτά που προβλέπει γενικά για τις θαλάσσιες μεταφορές το στοιχείο α΄ της παραπάνω διάταξης. Πράγματι, η μεταφορά φορτηγών αυτοκινήτων με πορθμεία, μολονότι εμφανίζει ορισμένες ιδιαιτερότητες, εξακολουθεί να ανήκει στην κατηγορία των θαλάσσιων μεταφορών, πράγμα που επιβεβαιώνεται όχι μόνο από το γεγονός ότι για τις μεταφορές που πραγματοποιούνται με πορθμεία το ίδιο το στοιχείο β΄ κάνει λόγο για «θαλάσσια μεταφορά», αλλά και από το γεγονός κυρίως ότι στο σημείο 26 του κεφαλαίου Ι του παραρτήματος της υπό εξέταση οδηγίας ο νομοθέτης, όταν ρύθμισε τα μέσα μεταφοράς, περιέλαβε αυτά τα είδη πορθμείων στην κατηγορία των μέσων *θαλάσσιας* μεταφοράς [9] και προέβλεψε στο στοιχείο β΄, ειδικά για αυτές τις μεταφορές, τα εξής: «i) Το τμήμα μεταφοράς των ζώων πρέπει να είναι καλά στερεωμένο στο όχημα. Το όχημα και το τμήμα μεταφοράς των ζώων πρέπει να διαθέτουν κατάλληλα σημεία στερέωσης ώστε να στερεώνονται σταθερά στο πλοίο. Στο καλυμμένο κατάστρωμα των οχηματαγωγών roll-on/roll off πρέπει να εξασφαλίζεται κατάλληλος αερισμός, ανάλογα με τον αριθμό των μεταφερόμενων οχημάτων. Εφόσον είναι εφικτό, τα οχήματα που μεταφέρουν ζώα πρέπει να τοποθετούνται κοντά σε στόμια εισόδου καθαρού αέρα. ii) Το τμήμα μεταφοράς των ζώων πρέπει να έχει αρκετά ανοίγματα ή άλλα συστήματα που να εξασφαλίζουν επαρκή αερισμό, λαμβανομένου υπόψη ότι η παροχή του αέρα είναι περιορισμένη στον κλειστό χώρο του κύτους οχημάτων του πλοίου. Ο ελεύθερος χώρος στο εσωτερικό του τμήματος μεταφοράς των ζώων και σε καθένα από τα επίπεδά του, πρέπει να είναι επαρκής ώστε να επιτρέπει το σωστό αερισμό πάνω από τα ζώα όταν αυτά βρίσκονται στη φυσική όρθια στάση τους. iii) Πρέπει να προβλέπεται η άμεση πρόσβαση σε κάθε χώρισμα του τμήματος μεταφοράς των ζώων ώστε να είναι δυνατόν να τους παρέχονται φροντίδες, τροφή και νερό κατά τη διάρκεια του ταξιδιού» (από τη διάταξη περί παραπομπής συνάγεται καταρχήν ότι οι προϋποθέσεις αυτές μάλλον πληρούνταν εν προκειμένω, διότι στη σελίδα 15 του πρωτοτύπου της εν λόγω διάταξης αναφέρεται ότι το όχημα στο οποίο είχαν φορτωθεί τα ζώα πληρούσε τις

8 — Βλ., όσον αφορά την αρχή της εδαφικότητας, την απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, 89/85, 104/85, 114/85, 116/85, 117/85 και 125/85 έως 129/85, Ahlström Osakeyhtiö κατά Επιτροπής (Συλλογή 1988, σ. 5193, σκέψη 18). Βλ. επίσης την απόφαση της 24ης Νοεμβρίου 1992, C-286/90, Poulsen και Diva Navigation Corp. (Συλλογή 1992, σ. I-6019).

9 — Βλ. επίσης την ανακοίνωση Επιτροπής AGRI H4/MR D (2003) 18791, της 22ας Ιουλίου 2003.

«πρόσθετες προϋποθέσεις» του σημείου 48, παράγραφος 3, του παραρτήματος της οδηγίας 91/628).

27. Η μη ύπαρξη κενού στη ρύθμιση επιβεβαιώνει εξάλλου την ορθότητα της λύσης που προτείνω, καθόσον η ίδια η ύπαρξη ρύθμισης που έχει εφαρμογή σε περιπτώσεις όπως η προκείμενη εγγυάται την επίτευξη του σκοπού της προστασίας των μεταφερόμενων ζώων και έτσι αποτρέπεται το ενδεχόμενο, αντίθετα από ό,τι ισχυρίζεται η Βελγική Κυβέρνηση, να διακυβευθεί η πρακτική αποτελεσματικότητα της παραπομπής στην τήρηση των απαιτήσεων της οδηγίας 91/628, παραπομπής την οποία προβλέπει το άρθρο 1 του κανονισμού 615/98 [10].

28. Με βάση τις σκέψεις που διατύπωσα μέχρι εδώ, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στο πρώτο από τα ερωτήματα που του υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο την απάντηση ότι στις μεταφορές ζώων με πορθμεία roll-on/roll-off με προορισμό τρίτες χώρες δεν μπορούν να εφαρμόζονται κατ' αναλογία οι ειδικές διατάξεις που περιλαμβάνονται στο σημείο 48, παράγραφος 7, στοιχείο β΄, του παραρτήματος της οδηγίας 91/628 και αφορούν μόνο τις μεταφορές με πλοία που συνδέουν τακτικά και απευθείας δύο γεωγραφικά σημεία της Κοινότητας.

10 — Σχετικά με την ανάγκη ερμηνείας των κοινοτικών διατάξεων κατά τρόπο που να διασφαλίζεται η πρακτική αποτελεσματικότητά τους βλ. ειδικότερα τις αποφάσεις της 24ης Φεβρουαρίου 2000, C-434/97, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 2000, σ. I-1129, σκέψη 21), και της 4ης Οκτωβρίου 2001, C-403/99, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 2001, σ. I-6883, σκέψη 28).

Β — *Επί του δεύτερου ερωτήματος*

29. Με βάση την προεκτεθείσα απάντηση στο πρώτο ερώτημα, δεν θα έπρεπε να δοθεί απάντηση στο δεύτερο από τα ερωτήματα που έχουν υποβληθεί στο Δικαστήριο και με το οποίο το εθνικό δικαστήριο ζητεί διευκρινίσεις ως προς τους τρόπους εφαρμογής του σημείου 48, παράγραφος 7, στοιχείο β΄, του παραρτήματος της οδηγίας στις θαλάσσιες μεταφορές με πορθμείο roll-on/roll-off με εξωκοινοτικό προορισμό.

30. Εντούτοις, θα αναλύσω το ερώτημα αυτό για την περίπτωση κατά την οποία το Δικαστήριο κρίνει ότι το εν λόγω σημείο 48, παράγραφος 7, στοιχείο β΄, έχει εφαρμογή στις εξωκοινοτικές θαλάσσιες μεταφορές που πραγματοποιούνται με πορθμεία.

31. Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν, κατ' εφαρμογή του σημείου 48, παράγραφος 7, στοιχείο β΄, και της παραγράφου 4, στοιχείο δ΄, στην οποία παραπέμπει η εν λόγω παράγραφος 7, πρέπει, όταν η θαλάσσια μεταφορά με πορθμείο roll-on/roll-off διαρκεί 29 ώρες, να προβλέπεται μιας ώρας ανάπαυση μετά τις πρώτες 14 ώρες του ταξιδιού.

32. Φρονώ ότι στο ερώτημα αυτό πρέπει να δοθεί αρνητική απάντηση.

33. Συγκεκριμένα, πέρα από τις πρακτικές δυσκολίες που θα συναντούσε το πορθμείο που θα έπρεπε να καταπλεύσει ή να προσεγγίσει σε λιμάνι, για να δοθεί στα ζώα χρόνος ανάπαυσης, κατά την ερμηνεία της επίμαχη ρύθμισης πρέπει να ληφθούν υπόψη οι σκοποί της, και ιδιαίτερα η σημαντικότατη λειτουργία την οποία επιτελεί ο χρόνος ανάπαυσης τουλάχιστον μιας ώρας, τον οποίο προβλέπει η παράγραφος 4 του σημείου 48 του παραρτήματος της οδηγίας, στην οποία παραπέμπει η παράγραφος 7 του ίδιου αυτού σημείου, καθώς και η συνακόλουθη μη ύπαρξη πραγματικής ανάγκης για τέτοιου είδους χρόνο ανάπαυσης κατά τη θαλάσσια μεταφορά με πορθμείο.

34. Θα ήθελα πράγματι να υπενθυμίσω ότι ο σκοπός του χρόνου ανάπαυσης τουλάχιστον μιας ώρας είναι να έχει ο μεταφορέας τη δυνατότητα να φροντίζει δεόντως τα ζώα από την άποψη της υγιεινής, του ταΐσματος και του ποτίσματος. Ενώ όμως είναι προφανές ότι σε περίπτωση οδικής μεταφοράς είναι αναγκαία η στάθμευση του οχήματος για την περιποίηση αυτή των ζώων, αυτό δεν ισχύει για τη μεταφορά με πορθμείο, κατά την οποία τα ζώα, όπως περιγράφηκε παραπάνω στο σημείο 26, μπορούν και πρέπει να ταΐζονται και να ποτίζονται ακόμη και κατά τη διάρκεια της μεταφοράς. Επιπλέον, κατά τη μεταφορά με πορθμείο, τα ζώα, μολονότι βρίσκονται στα φορτηγά αυτοκίνητα, δεν υφίστανται κανονικά τους συνηθισμένους για τις οδικές μεταφορές κλυδωνισμούς και κραδασμούς και ταξιδεύουν συνεπώς, ακόμη και από αυτή την άποψη, με καλύτερες συνθήκες, οπότε καθίσταται περιττός ο επίμαχος εν προκειμένω χρόνος ανάπαυσης μιας ώρας.

35. Εφόσον το Δικαστήριο δεν δεχτεί τη λύση που πρότεινα παραπάνω για το πρώτο ερώτημα, του προτείνω να δώσει στο δεύτερο ερώτημα την απάντηση ότι ο χρόνος ανάπαυσης τουλάχιστον μιας ώρας μετά από 14 ώρες ταξιδιού δεν ισχύει για τα ζώα που μεταφέρονται με φορτηγό αυτοκίνητο που έχει φορτωθεί σε πορθμείο που ανταποκρίνεται στις προϋποθέσεις του κεφαλαίου I, σημείο 26, στοιχείο β΄, του παραρτήματος της οδηγίας 91/628.

Γ — *Επί του τρίτου ερωτήματος*

36. Ο χαρακτηρισμός της επίμαχης εν προκειμένω μεταφοράς ως θαλάσσιας μεταφοράς (βλ. ανωτέρω σημείο 26), συνεπάγεται ότι, αφού δεν προβλέπονται ειδικές διατάξεις για αυτό το είδος μεταφοράς, έχουν εφαρμογή τα προβλεπόμενα από το παράρτημα της οδηγίας 91/628 σε σχέση γενικά με τις θαλάσσιες μεταφορές.

37. Επομένως, πρέπει καταρχάς να διασαφηνιστεί αν εν προκειμένω πρέπει να εφαρμοστεί το σημείο 48, παράγραφος 7, στοιχείο β΄, του παραρτήματος της οδηγίας 91/628, κατά το οποίο, «σε περίπτωση θαλάσσιας μεταφοράς που συνδέει τακτικά και απευθείας δύο γεωγραφικά σημεία της Κοινότητας με τη βοήθεια οχημάτων που φορτώνονται στα πλοία χωρίς να εκφορτώνονται τα ζώα, πρέπει να προβλέπεται, για τα ζώα, διάρκεια ανάπαυσης 12 ωρών μετά την εκφόρτωσή τους στον λιμένα προορισμού ή στην άμεση γειτονία του, εκτός εάν η διάρκεια της θαλάσσιας μεταφοράς εντάσσεται στο γενικό πρόγραμμα των [παραγράφων] 2 έως 4».

38. Από τη δικογραφία δεν προκύπτει ότι ο χρόνος του θαλάσσιου ταξιδιού δεν καταχωρίστηκε στο σχέδιο δρομολογίου, το οποίο, κατά το άρθρο 5, μέρος Α, παράγραφος 2, στοιχείο δ΄, ii, της οδηγίας 91/628, υποβάλλεται από το προσωπικό στο οποίο έχει ανατεθεί η μεταφορά «προς θεώρηση, κατόπιν ελέγχου, […] από την αρμόδια αρχή του εγκεκριμένου μεθοριακού σημείου ή του ορισθέντος από κράτος μέλος σημείου εξόδου, αφού τα ζώα έχουν ελεγχθεί και κριθεί ικανά από την αρμόδια κτηνιατρική αρχή […] να συνεχίσουν το ταξίδι τους».

39. Επομένως, μπορεί ευλόγως να γίνει δεκτό ότι εν προκειμένω δεν εφαρμόζεται το σημείο 48, παράγραφος 7, στοιχείο β΄, του παραρτήματος της οδηγίας 91/628, αλλά μόνο το στοιχείο α΄ της διάταξης αυτής, κατά το οποίο «τα ζώα δεν πρέπει να μεταφέρονται διά θαλάσσης, εφόσον η μέγιστη διάρκεια ταξιδίου υπερβαίνει» τις οκτώ ώρες, «εκτός εάν τηρούνται οι προϋποθέσεις που προβλέπονται [στις παραγράφους] 3 και 4, εξαιρουμένων των διαρκειών ταξιδίου και των περιόδων ανάπαυσης».

40. Σε περίπτωση μεταφοράς με πορθμείο από λιμάνι κράτους μέλους προς λιμάνι τρίτου κράτους, η εφαρμογή του κεφαλαίου VII, σημείο 48, παράγραφος 7, στοιχείο β΄, με βάση τουλάχιστον τη γραμματική ερμηνεία του και τις διευκρινίσεις που παρατέθηκαν παραπάνω στο σημείο 26, δεν μπορεί παρά να συνεπάγεται ότι αποκλείεται η 12ωρη ανάπαυση μετά την άφιξη των μεταφερθέντων με πορθμείο ζώων στον λιμένα προορισμού και ότι επιτρέπεται να αρχίσει αμέσως η οδική μεταφορά τους, διάρκειας 28 ωρών [11], εφόσον συντρέχουν τρεις προϋποθέσεις: πρώτον, η θαλάσσια μεταφορά με πορθμείο να αποτελεί μέρος του γενικού προγράμματος του ταξιδιού, το οποίο αποτυπώνεται στο προαναφερθέν σχέδιο δρομολογίου, δεύτερον, να πληροί το πορθμείο τις προϋποθέσεις του άρθρου 3 (πράγμα που συμβαίνει εν προκειμένω, όπως προκύπτει από τη σελίδα 15 του πρωτοτύπου της διάταξης με την οποία υποβλήθηκε η αίτηση για την έκδοση προδικαστικής απόφασης) και, τέλος, να έχουν ληφθεί τα μέτρα που προβλέπονται ρητά στο κεφάλαιο Ι, σημείο 26, στοιχείο β΄, περιπτώσεις i, ii και iii, του παραρτήματος της οδηγίας 91/628 και τα οποία απαριθμούνται παραπάνω στο σημείο 26 (πράγμα που, όπως ανέφερα ήδη, δεν μπορεί να αποκλειστεί, καθόσον το πορθμείο πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 3).

41. Με βάση αυτή την ερμηνευτική προσέγγιση, θα είναι δυνατόν να αποκλειστεί η ανάγκη παροχής αυτού του χρόνου ανάπαυσης στη συγκεκριμένη περίπτωση, εφόσον διαπιστωθεί η συνδρομή όχι μόνο του στοιχείου που πιστοποιείται ήδη με τη διάταξη παραπομπής, αλλά και των άλλων δύο στοιχείων που αναφέρθηκαν στην προηγούμενη παράγραφο.

42. Στη διάταξη περί παραπομπής εκφράζεται πάντως ορισμένος προβληματισμός σε σχέση με τη δυνατότητα εφαρμογής της ερμηνευτικής αυτής προσέγγισης στην προκείμενη υπόθεση, παρά το γεγονός ότι αντικείμενο

11 — Αντίθετα, σε περίπτωση που η μεταφορά πραγματοποιείται με πορθμείο που συνδέει τους λιμένες δύο κρατών μελών, δεν μπορεί να αποκλειστεί εκ των προτέρων ο 12ωρος χρόνος ανάπαυσης, διότι, αν και απαιτείται για την ανάπαυση αυτή η συνεργασία των αρχών του λιμένα άφιξης, η συνεργασία αυτή, η οποία δεν είναι υποχρεωτική για τις αρχές των τρίτων κρατών, είναι υποχρεωτική για τις αρχές των κρατών μελών. Για τον λόγο ακριβώς αυτό, όταν η θαλάσσια μεταφορά με πορθμείο υπερβαίνει τη διάρκεια που προβλέπει το σημείο 48, παράγραφος 7, στοιχείο β΄, θα πρέπει να παρέχεται στα βοοειδή, όταν φθάνουν σε λιμάνι κράτους μέλους, αυτός ο χρόνος ανάπαυσης. Αντίστροφα, όταν η διάρκεια της μεταφοράς δεν υπερβαίνει αυτή τη διάρκεια, τα βοοειδή δεν χρειάζεται καταρχήν να αναπαυθούν και η μεταφορά μπορεί να συνεχιστεί αμέσως.

της υπόθεσης είναι αφενός η μεταφορά ζώων προς τρίτη χώρα και αφετέρου διαδρομή με πορθμείο διάρκειας 41 ωρών, η οποία συνεχίστηκε οδικώς επί πέντε περίπου ώρες, οπότε η συνολική διάρκεια του ταξιδιού ανήλθε σε 46 ώρες.

43. Κατά το αιτούν δικαστήριο, ο προβληματισμός του οφείλεται στο γεγονός ότι η λύση που θα μπορούσε να συναχθεί από τη γραμματική ερμηνεία των επίμαχων διατάξεων θα σήμαινε ότι για τη μεταφορά ζώων με πορθμείο από λιμάνι της Κοινότητας σε λιμάνι τρίτης χώρας δεν θα ίσχυε κανένα χρονικό όριο, ακόμη και αν η διάρκειά της υπερέβαινε κατά πολύ τις 46 ώρες και κάλυπτε σαφώς περισσότερες της μιας ημέρες: το αποτέλεσμα όμως αυτό δεν θα ήταν, κατά το αιτούν δικαστήριο, σύμφωνο με τους αναγόμενους στην προστασία των ζώων σκοπούς της επίμαχης ρύθμισης.

44. Ο προβληματισμός αυτός, ο οποίος αφορά την τελολογική ερμηνεία, πρέπει οπωσδήποτε να ληφθεί υπόψη. Προς τούτο θα ήθελα να επιστήσω την προσοχή του Δικαστηρίου στα εξής στοιχεία: α) στις αντιρρήσεις που διατυπώνει το αιτούν δικαστήριο σε σχέση με το αιτιολογικό που παρέθεσε το Finanzgericht Hamburg σε μια απόφαση που εξέδωσε στις 2 Φεβρουαρίου 2006 και με την οποία εφάρμοσε, κατά το αιτούν δικαστήριο πάντα, την ερμηνευτική αυτή προσέγγιση, και β) στην προεκτεθείσα αντίληψη ότι, σε περίπτωση μεταφοράς μεταξύ ενός γεωγραφικού σημείου της Κοινότητας και ενός γεωγραφικού σημείου τρίτης χώρας, μια μεταφορά όπως η επίμαχη εν προκειμένω θα μπορούσε θεωρητικά να μην εμπίπτει σε κανένα περιορισμό σε σχέση με τη διάρκειά της.

45. Κατά το αιτιολογικό για το οποίο εκφράζει αντιρρήσεις το αιτούν δικαστήριο, «η φάση της μεταφοράς των ζώων με πορθμείο αποτελεί αναμφισβήτητα χρόνο ανάπαυσης» [12]. Η αντίληψη αυτή δεν ευσταθεί, κατά το αιτούν δικαστήριο, καθόσον το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο η΄, της οδηγίας 91/628 ορίζει τη «διάρκεια ανάπαυσης» ως «το συνεχές χρονικό διάστημα κατά τη διάρκεια ταξιδιού, κατά τη διάρκεια του οποίου τα ζώα δεν μετακινούνται με μεταφορικό μέσο».

46. Η αντίρρηση αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί αποφασιστικής σημασίας, διότι το Finanzgericht Hamburg, αφού χαρακτήρισε ως «διάρκεια ανάπαυσης» τη διάρκεια της μεταφοράς ζώων με οχήματα που έχουν φορτωθεί σε πορθμείο, θα είχε προφανώς δώσει τον ίδιο χαρακτηρισμό και στη διάρκεια της μεταφοράς ζώων που έχουν φορτωθεί απευθείας σε πλοία ειδικά διαρρυθμισμένα για τη μεταφορά ζώων (η τελευταία αυτή μεταφορά δεν μπορεί βέβαια να συνυπολογιστεί στη διάρκεια μεταφοράς που πραγματοποιείται πρώτα δια θαλάσσης και στη συνέχεια στην ξηρά). Κατά συνέπεια, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το γερμανικό δικαστήριο, χρησιμοποιώντας την εν λόγω έκφραση, θέλησε να δηλώσει ότι η διάρκεια του πρώτου είδους μεταφοράς, όπως άλλωστε θα είχε πράξει χαρακτηρίζοντας με τον ίδιο τρόπο τη διάρκεια του δεύτερου είδους μεταφοράς, πρέπει να *εξομοιωθεί,* ως προς τα αποτελέσματά της, με διάρκεια ανάπαυσης. Αυτό ακριβώς έπραξε η Επιτροπή με τις παρατηρήσεις που υπέβαλε στο Δικαστήριο, με τις οποίες υποστήριξε ότι η μεταφορά οχημάτων που έχουν φορτωθεί σε πορθμείο δεν μπορεί να θεωρηθεί ούτε ως μεταφορά ούτε ως χρόνος ανάπαυσης, σύμφωνα με τους ορισμούς που δίδει η οδηγία 91/628.

12 — Αυτή η αντίληψη του Finanzgericht Hamburg προσκρούει —κατά τη διάταξη περί παραπομπής— στην απόφαση του αυστριακού Verwaltungsgerichtshof της 30ής Ιουνίου 2005 με την οποία έγινε δεκτό ότι οι εξαιρέσεις από τον κανόνα της 12ωρης ανάπαυσης θα μπορούσαν να επιτρέπονται μόνο αν η μεταφορά με το πορθμείο δεν έχει υπερβεί τις 14 ώρες.

47. Όσον αφορά την άποψη ότι, σε περίπτωση μεταφοράς μεταξύ ενός γεωγραφικού σημείου της Κοινότητας και ενός γεωγραφικού σημείου τρίτης χώρας, θα μπορούσε θεωρητικά να γίνει δεκτό ότι για τις μεταφορές που ανήκουν στην ίδια κατηγορία με την επίμαχη εν προκειμένω θα μπορούσε να μην ισχύει κανείς περιορισμός ως προς τη διάρκεια, ο πρώτος λόγος αμφιβολιών για την ορθότητά της προκύπτει αμέσως από το γεγονός ότι το ίδιο το αιτούν δικαστήριο, αντιφάσκοντας, θέτει στο Δικαστήριο το ζήτημα κατά πόσον μετά την εκφόρτωση του φορτηγού σε λιμάνι τρίτης χώρας αρχίζει αμέσως, αν θεωρηθεί ότι η διάρκεια της μεταφοράς με οχήματα που έχουν φορτωθεί σε πορθμείο δεν πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, νέα 28ωρη διάρκεια οδικής μεταφοράς (πράγμα που προφανώς αποτελεί παραδοχή του ότι υπάρχει περιορισμός της διάρκειας της μεταφοράς, ακόμη και όταν η μεταφορά αυτή πραγματοποιείται οδικώς σε τρίτη χώρα).

48. Η σαθρότητα όμως της παραπάνω άποψης προκύπτει όχι μόνο από τον προαναφερθέντα λόγο αμφιβολιών, αλλά και από ένα κρισιμότερο στοιχείο: μολονότι η οδηγία δεν περιλαμβάνει καμία διάταξη σε σχέση με τις μεταφορές που πρέπει να πραγματοποιηθούν οδικώς επί του εδάφους τρίτης χώρας, από το γενικό πνεύμα του συστήματος συνάγεται ότι η ελάχιστη διάρκεια των 29 ωρών ταξιδιού πρέπει να ισχύει και για τις μεταφορές αυτές. Σε αντίθετη περίπτωση, θα διακυβευόταν η επίτευξη του γενικού σκοπού που επιδιώκεται με την επίδικη ρύθμιση, δηλαδή η διασφάλιση της καλής μεταχείρισης των ζώων.

49. Η συνέπεια τούτου είναι ότι, αν η διάρκεια της μεταφοράς ζώων με οχήματα που έχουν φορτωθεί σε πορθμείο δεν συνυπολογίζεται όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις που εκτέθηκαν παραπάνω στα σημεία 39 έως 41, δεν υπάρχει κίνδυνος, σε περίπτωση που η μεταφορά των ζώων συνεχιστεί αμέσως οδικώς, να παραταθεί η μεταφορά αυτή επί πολλές ημέρες χωρίς κανένα διάλειμμα, αφού μπορεί να διαρκέσει εν πάση περιπτώσει μόνο 14 ώρες, κατόπιν των οποίων επιβάλλεται ανάπαυση τουλάχιστον μιας ώρας.

50. Το συμπέρασμα που εκτίθεται στο τέλος του αμέσως προηγούμενου σημείου των προτάσεων δεν προσκρούει στα αναφερθέντα ανωτέρω στα σημεία 23 και 24 σχετικά με τις δυσχέρειες που θα συναντούσε η ερμηνεία του σημείου 48, παράγραφος 7, στοιχείο β΄, του παραρτήματος της οδηγίας 91/628 που θα επέβαλλε στον μεταφορέα ζώων φορτωμένων σε όχημα φορτωμένο σε πορθμείο την υποχρέωση να εκφορτώσει τα ζώα αυτά για 12ωρη ανάπαυση στον λιμένα προορισμού που βρίσκεται σε τρίτη χώρα, αφού αυτό θα προϋπέθετε τη συνεργασία των αρχών της χώρας αυτής και θα προσέκρουε, αν δεν υπήρχε αυτή η συνεργασία, στην αδυναμία επιβολής της εφαρμογής των κανόνων του κοινοτικού δικαίου εκτός του «κοινοτικού εδάφους».

51. Για την ανάπαυση διάρκειας τουλάχιστον μιας ώρας, την οποία προβλέπει το σημείο 48, παράγραφος 4, στοιχείο δ΄, δεν είναι πράγματι αναγκαία η συνεργασία των αρχών της τρίτης χώρας, αφού, όπως αναφέρθηκε παραπάνω στο σημείο 46, το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο η΄, της οδηγίας 91/628 ορίζει τη διάρκεια ανάπαυσης ως «το συνεχές χρονικό διάστημα κατά τη διάρκεια ταξιδιού, κατά τη διάρκεια του οποίου τα ζώα δεν μετακινούνται με μεταφορικό μέσο». Αυτό σημαίνει ότι η παροχή στα ζώα της δυνατότητας ανάπαυσης δεν προϋποθέτει καμία εκφόρτωση.

52. Προτείνω κατά συνέπεια στο Δικαστήριο να δώσει στο τρίτο ερώτημα την απάντηση

ότι, σε περίπτωση θαλάσσιας μεταφοράς που συνδέει τακτικά και απευθείας ένα γεωγραφικό σημείο της Κοινότητας με ένα γεωγραφικό σημείο που βρίσκεται σε τρίτη χώρα με τη βοήθεια οχήματος που έχει φορτωθεί σε πλοίο χωρίς να εκφορτωθούν τα ζώα, η διάρκεια της μεταφοράς αυτής δεν ασκεί καμία επιρροή, υπό την προϋπόθεση ότι τα ζώα έχουν ταϊστεί και ποτιστεί τακτικά, με συνέπεια να μπορεί, εφόσον συντρέχει η προϋπόθεση αυτή, να αρχίσει νέα οδική μεταφορά 28 ωρών αμέσως μετά την εκφόρτωση του φορτηγού στον λιμένα προορισμού.

Δ — *Επί του τέταρτου ερωτήματος*

53. Με το τέταρτο ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ερωτά αφενός αν «το άρθρο 5, μέρος Α, παράγραφος 2, στοιχείο δ΄, ii, πρώτη περίπτωση, της οδηγίας 91/628 έχει την έννοια ότι το προσωπικό στο οποίο ανατίθεται η μεταφορά οφείλει να καταχωρίσει στο σχέδιο δρομολογίου πότε τα μεταφερόμενα ζώα ταΐστηκαν και ποτίστηκαν κατά τη διάρκεια της θαλάσσιας μεταφοράς» και αφετέρου αν «η εκ των προτέρων δακτυλογραφημένη καταχώριση» της φράσης ότι κατά τη διάρκεια της θαλάσσιας μεταφοράς «τα ζώα ταΐζονται και ποτίζονται το βράδυ, το πρωί, το μεσημέρι, το βράδυ, το πρωί» δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της οδηγίας 91/628, πράγμα που έχει ως έννομη συνέπεια «ότι η μη ύπαρξη καταχωρίσεων σχετικά με την περιποίηση των ζώων επισύρει την απώλεια του δικαιώματος επιστροφής κατά την εξαγωγή, εφόσον η απαιτούμενη απόδειξη δεν προσκομίζεται με άλλο τρόπο».

54. Από τη λογική σειρά με την οποία το αιτούν δικαστήριο θέτει τα δύο αυτά υποερωτήματα προκύπτει με σαφήνεια ότι βασικά θέτει το ζήτημα αν η εν γένει συμπεριφορά του μεταφορέα ήταν σύμφωνη με την οδηγία και όχι μόνο με τη συγκεκριμένη διάταξη την οποία αφορά το πρώτο υποερώτημα: η εν γένει συμπεριφορά συνίστατο όχι μόνο στο περιεχόμενο της «προγραμματικής» φράσης που έχει δακτυλογραφηθεί εκ των προτέρων στο δελτίο δρομολογίου, αλλά και: α) στην υπογραφή του δελτίου αυτού στη συνέχεια από τον μεταφορέα, ο οποίος βεβαιώνει, κατά το πέρας της μεταφοράς, ότι περιποιήθηκε πράγματι τα ζώα όποτε και όπως προβλεπόταν στο πρόγραμμα ταξιδιού, και β) σε μια ένορκη δήλωση με το ίδιο περιεχόμενο, την οποία υπέβαλε, σύμφωνα με τη διάταξη περί παραπομπής (σελίδα 3), το πρόσωπο στο οποίο είχε ανατεθεί η μεταφορά και την οποία το Zollamt Salzburg, Erstattungen, χαρακτήρισε άνευ σημασίας.

55. Για να δοθεί η προσήκουσα απάντηση στο ερώτημα αυτό, κατόπιν των διευκρινίσεων που δόθηκαν στο αμέσως προηγούμενο σημείο, πρέπει να ερμηνευθεί το άρθρο 5, μέρος Α, παράγραφος 2, στοιχείο δ΄, ii, της οδηγίας 91/628 με βάση τα προβλεπόμενα στη δεύτερη περίπτωση του εν λόγω στοιχείου δ΄, ii, και του στοιχείου στ΄ του ίδιου αυτού άρθρου 5, μέρος Α, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής.

56. Το άρθρο 5, μέρος Α, παράγραφος 2, στοιχείο δ΄, ii, της οδηγίας 91/628 ορίζει ότι ο μεταφορέας πρέπει να βεβαιώνεται ότι το προσωπικό στο οποίο έχει αναθέσει τη μεταφορά «αναφέρει στο σχέδιο δρομολογίου τις ώρες και τους τόπους στους οποίους

τα μεταφερόμενα ζώα *ταΐστηκαν και ποτίστηκαν* κατά τη διάρκεια του ταξιδιού», ενώ στο ίδιο στοιχείο, πρώτη περίπτωση, προβλέπεται ότι το πρωτότυπο του σχεδίου δρομολογίου «*συμπληρώνεται* δεόντως από τα αρμόδια πρόσωπα την κατάλληλη στιγμή» [13].

57. Ο προσφεύγων στην υπόθεση της κύριας δίκης έδωσε έμφαση, με τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσε στο Δικαστήριο, στη διάκριση μεταξύ «κατάρτισης» και «συμπλήρωσης», διάκριση την οποία κάνει η εν λόγω διάταξη [Σ.τ.Μ.: η διάκριση αυτή δεν αφορά το ελληνικό κείμενο της οδηγίας, το οποίο κάνει λόγο μόνο για «συμπλήρωση»], καθώς και στο γεγονός ότι οι δύο αυτές διατυπώσεις, άρα και καθεμία τους, πρέπει να διεκπεραιώνονται «την κατάλληλη στιγμή».

58. Ο προσφεύγων στην υπόθεση της κύριας δίκης, αφού υπενθυμίζει τα εκτιθέμενα στο σημείο 5.2 της διάταξης περί παραπομπής, δηλαδή ότι ο μεταφορέας, με την υπογραφή του στο σχέδιο δρομολογίου κατά το πέρας της μεταφοράς, είχε βεβαιώσει ότι η περιποίηση των ζώων είχε όντως πραγματοποιηθεί, και μάλιστα κατά τα προγραμματισμένα χρονικά σημεία, αποπειράται να συναγάγει από αυτά το συμπέρασμα ότι, ενώ η δακτυλογραφημένη καταχώριση στο σχέδιο δρομολογίου των χρονικών σημείων κατά τα οποία τα ζώα έπρεπε να ταϊστούν και να ποτιστούν ανταποκρίνεται στην απαιτούμενη «κατάρτιση», η μεταγενέστερη υπογραφή ανταποκρίνεται στην απαιτούμενη «συμπλήρωση». Ο προσφεύγων εννοεί προφανώς ότι η συμπλήρωση που πραγματοποιήθηκε με την υπογραφή ανταποκρίνεται στην προϋπόθεση που θέτει η επίμαχη ρύθμιση, λόγω της σχέσης της υπογραφής αυτής με το πρόγραμμα ταξιδιού που είχε δακτυλογραφηθεί προηγουμένως. Ο λόγος είναι ότι: α) η διευκρίνιση ότι το τάισμα και πότισμα έπρεπε να γίνουν «το βράδυ, το πρωί, το μεσημέρι, το βράδυ, το πρωί» μπορούσε βασίμως να θεωρηθεί, λόγω της επανάληψης της φράσης «το βράδυ, το πρωί», ως ένδειξη που δεν έχει γενικό χαρακτήρα, αλλά προσδιορίζει διάφορα συγκεκριμένα χρονικά σημεία του συγκεκριμένου ταξιδιού, το οποίο, όπως προκύπτει από τη δικογραφία, διάρκεσε 41 ώρες και 30 λεπτά και επομένως κάλυψε όχι μόνο «το βράδυ, το πρωί, το μεσημέρι», αλλά και «το βράδυ» και «το πρωί», και β) η ακρίβεια με την οποία περιγραφόταν το ταξίδι στο πρόγραμμα ταξιδιού καθιστούσε ενδεχομένως μη αναγκαία την παρακολούθηση της τήρησής του βήμα προς βήμα και επομένως η περάτωση του ταξιδιού ήταν η «κατάλληλη» στιγμή για τη συμπλήρωση, με την τελική υπογραφή, της βεβαίωσης που έπρεπε να επισυναφθεί στο σχέδιο δρομολογίου. Ο προσφεύγων δεν επικαλείται, με τις παρατηρήσεις του, την αποδεικτική δύναμη που θα μπορούσε να έχει η ένορκη βεβαίωση που υποβλήθηκε χωρίς αποτέλεσμα, κατά το σημείο 3 της διάταξης περί παραπομπής, στο Zollamt Salzburg, Erstattungen, προφανώς επειδή συνηγορεί υπέρ της άποψης που εκτέθηκε στα δυο προηγούμενα σημεία των προτάσεών μου.

59. Ο τρόπος με τον οποίο ο προσφεύγων της κύριας δίκης ισχυρίζεται ότι τήρησε τα προβλεπόμενα από το άρθρο 5, μέρος Α, παράγραφος 2, στοιχείο δ΄, ii, της οδηγίας 91/628 δεν ανταποκρίνεται βέβαια επακριβώς στη διάταξη αυτή, κατά την οποία ο μεταφορέας πρέπει να βεβαιώνεται ότι «το προσωπικό στο οποίο ανατίθεται η μεταφορά αναφέρει στο σχέδιο δρομολογίου τις ώρες και τους τόπους στους οποίους τα μεταφερόμενα ζώα ταΐστηκαν και ποτίστηκαν κατά τη διάρκεια του ταξιδιού»: ο λόγος είναι ότι (πέρα από το γεγονός ότι στις θαλάσσιες μεταφορές δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί ο «τόπος» του ταΐσματος και ποτίσματος) η μέθοδος που προφανώς θέλησε να εφαρμόσει το προσωπικό στο οποίο είχε

13 — Η υπογράμμιση δική μου.

ανατεθεί η μεταφορά δεν μπορεί να θεωρηθεί κατάλληλη για την καταγραφή της ώρας του ταΐσματος και του ποτίσματος.

60. Αν όμως, όπως αναφέρθηκε παραπάνω στο σημείο 55, οι διατάξεις του άρθρου 5, μέρος Α, παράγραφος 2, στοιχείο δ΄, ii, της οδηγίας 91/628 και της δεύτερης περίπτωσης του εν λόγω στοιχείου δ΄ συμπληρωθούν με τα προβλεπόμενα από το στοιχείο στ΄ της ίδιας αυτής παραγράφου 2, από το γεγονός ότι δεν υπάρχει ακριβής αντιστοιχία δεν μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα που συνήγαγε, σύμφωνα με τη διάταξη περί παραπομπής (σημείο 3), το Zollamt Salzburg, Erstattungen, ότι δηλαδή τα ζώα δεν ταΐστηκαν και δεν ποτίστηκαν επί 46 ώρες και ότι συνεπώς ο εξαγωγέας χάνει το δικαίωμα επί της επιστροφής κατά την εξαγωγή.

61. Το ίδιο το άρθρο 5, μέρος Α, παράγραφος 2, στοιχείο στ΄, ii, της οδηγίας 91/628, που φυσικά πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την ερμηνεία ολόκληρης της παραγράφου 2 εντός του συστήματος διατάξεων στο οποίο εντάσσεται, ορίζει ότι ο μεταφορέας πρέπει «να αποδείξει […] ότι έχουν ληφθεί μέτρα ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες ποτίσματος και σίτισης των ζώων κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, ακόμη και εάν το δρομολόγιο τροποποιηθεί».

62. Ο κοινοτικός νομοθέτης παρέσχε έτσι μια σαφέστατη ένδειξη για το ότι δεν ήθελε να προσδώσει απόλυτη αξία στους τρόπους με τους οποίους πρέπει, κατά το άρθρο 5, μέρος Α, παράγραφος 2, στοιχείο δ΄, ii, της οδηγίας 91/628, να αποδεικνύεται ότι τα ζώα ταΐστηκαν και ποτίστηκαν κανονικά. Κατά την ευαισθητοποιημένη άποψη του κοινοτικού νομοθέτη, αυτό που έχει ουσιαστική σημασία είναι να αποδείξει ο μεταφορέας ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση έχουν ικανοποιηθεί «οι ανάγκες ποτίσματος και σίτισης των ζώων κατά τη διάρκεια του ταξιδιού».

63. Εξάλλου, αν στη μη πλήρη τήρηση του άρθρου 5, μέρος Α, παράγραφος 2, στοιχείο δ΄, ii, της οδηγίας 91/628 προσδιδόταν απόλυτη αξία, όπως έπραξε το Zollamt Salzburg, Erstattungen, αυτό θα προσέκρουε στην προσέγγιση που το Δικαστήριο έκρινε, με την απόφαση που εξέδωσε στις υποθέσεις Viamex Agrar και Zuchtvieh-Kontor GmbH (ZVK) [14], ότι πρέπει να προκρίνεται κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή της παραπομπής που κάνουν το άρθρο 1 και το άρθρο 5, παράγραφος 3, του κανονισμού 615/98 στην οδηγία 91/628, προσέγγιση που αξιοποιεί όλα τα πραγματικά στοιχεία κάθε συγκεκριμένης υπόθεσης, μεταξύ των οποίων και τα στοιχεία που παρέχει ο εξαγωγέας.

64. Στις διαδικασίες ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, στο πλαίσιο των οποίων είχαν υποβληθεί οι ανωτέρω αιτήσεις έκδοσης προδικαστικής απόφασης, είχε τεθεί το ζήτημα του κύρους της εν λόγω παραπομπής, λόγω παραβίασης των αρχών της ασφάλειας δικαίου και της αναλογικότητας, ενόψει του γεγονότος ότι αμφότερες οι διατάξεις α) ορίζουν ότι η καταβολή των επιστροφών κατά την εξαγωγή ζωντανών βοοειδών εξαρτάται από την τήρηση, κατά τη μεταφορά των ζώων μέχρι την πρώτη εκφόρτωση στην τρίτη χώρα του τελικού προορισμού, των διατάξεων της εν λόγω οδηγίας και β) είχαν την έννοια, σύμφωνα με τη βούληση του νομοθέτη, ότι απέκλειαν την καταβολή των επιστροφών αυτών ακόμη και σε περίπτωση παράβασης μιας μόνο από τις διατάξεις αυτές.

14 — Απόφαση της 17ης Ιανουαρίου 2008, C-37/06 και C-58/06 (Συλλογή 2008, σ. I-69).

65. Το Δικαστήριο απάντησε στα ερωτήματα που του είχαν υποβληθεί τονίζοντας καταρχάς ότι «σκοπός της γενικής παραπομπής του κανονισμού 615/98 στην οδηγία 91/628 είναι να διασφαλισθεί [...] η τήρηση των διατάξεων της εν λόγω οδηγίας που είναι σχετικές με την καλή μεταχείριση των ζωντανών ζώων και ειδικότερα με την προστασία των ζώων κατά τη μεταφορά» [15]: το Δικαστήριο συνήγαγε από τα παραπάνω ότι δεν ήταν δυνατόν να κηρυχθεί ανίσχυρη η εν λόγω παραπομπή, καθόσον δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι καλύπτει το σύνολο των διατάξεων της οδηγίας 91/628 και ιδίως εκείνες που είναι άσχετες με τον κύριο σκοπό της οδηγίας [16]. Στη συνέχεια, το Δικαστήριο, αφού υπενθύμισε ότι η αρχή της αναλογικότητας λειτουργεί κατά παράδοση ως αρχή κατά την οποία, «όταν υφίσταται δυνατότητα επιλογής μεταξύ περισσοτέρων καταλλήλων μέτρων, πρέπει να επιλέγεται το λιγότερο καταναγκαστικό μέτρο και [...] τα μειονεκτήματα που προκαλούνται δεν πρέπει να είναι υπέρμετρα σε σχέση με τους επιδιωκόμενους σκοπούς» [17], αποφάνθηκε ότι η αρχή αυτή πρέπει να τηρείται από τις αρμόδιες εθνικές αρχές κατά την εφαρμογή των διατάξεων του κανονισμού 615/98 [18].

66. Η πορεία την οποία το Δικαστήριο υποδεικνύει στα εθνικά δικαστήρια ότι πρέπει να ακολουθούν κατά την ερμηνεία και εφαρμογή των διατάξεων που συνδέουν το καθεστώς των εξαγωγών με το σύστημα της προστασίας της υγείας των βοοειδών κατά τη μεταφορά τους είναι προφανής. Βασίζεται στα ακόλουθα δύο κριτήρια:

1) Οι διατάξεις της οδηγίας που προορίζονται να αλληλοσυμπληρώνονται και να αποτελούν ενιαίο σύνολο με ολόκληρο το σώμα της πράξης στην οποία περιέχονται πρέπει να ερμηνεύονται κατά τρόπο ώστε να αποδίδεται σε καθεμία τους και στην παραπομπή που κάνει σ' αυτές ο κανονισμός 615/98 διαφορετική σημασία, ανάλογα με το αν ο άμεσος σκοπός της είναι η διασφάλιση της επίτευξης του πρωταρχικού σκοπού της οδηγίας ή η διάταξη έχει απλώς βοηθητική λειτουργία σε σχέση με τον πρωταρχικό αυτό σκοπό.

2) Κατά την εφαρμογή των διατάξεων της οδηγίας πρέπει να επιλέγεται, μεταξύ των διαφόρων τρόπων, ο τρόπος εκείνος που διασφαλίζει ότι οι ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις δεν θα είναι δυσανάλογες σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό προστασίας της υγείας των ζώων.

67. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τα εκτιθέμενα ανωτέρω στα σημεία 62 έως 64 των προτάσεών μου ανταποκρίνονται στα κριτήρια που, όπως διευκρίνισε το Δικαστήριο με την απόφαση που παρατέθηκε παραπάνω στα σημεία 63 έως 66, πρέπει να εφαρμόζονται στις περιπτώσεις αυτές.

15 — Όπ.π. (σκέψη 29).
16 — Όπ.π.
17 — Όπ.π. (σκέψη 35).
18 — Όπ.π. (σκέψη 46).

## IV — Πρόταση

68. Κατόπιν των στοιχείων που εκτέθηκαν παραπάνω σε σχέση με τη νομοθεσία και των σκέψεων που προκύπτουν ως προς την ερμηνεία τους από την ανάλυση των χαρακτηριστικών της υπό κρίση υπόθεσης και των κριτηρίων που προβλέπονται στην απόφαση του Δικαστηρίου για την οποία έγινε λόγος παραπάνω στα σημεία 63 έως 66, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει ως εξής στα προδικαστικά ερωτήματα του Unabhängiger Finanzsenat:

«1) Στις μεταφορές ζώων με πορθμεία roll-on/roll-off με προορισμό τρίτες χώρες δεν μπορούν να εφαρμόζονται κατ' αναλογία οι ειδικές διατάξεις που περιλαμβάνονται στο σημείο 48, παράγραφος 7, στοιχείο β΄, του παραρτήματος της οδηγίας 91/628/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Νοεμβρίου 1991, για την προστασία των ζώων κατά τη μεταφορά και για την τροποποίηση των οδηγιών 90/425/ΕΟΚ και 91/496/ΕΟΚ, και αφορούν μόνο τις μεταφορές με πλοία που συνδέουν τακτικά και απευθείας δύο γεωγραφικά σημεία της Κοινότητας.

2) Σε περίπτωση θαλάσσιας μεταφοράς που συνδέει τακτικά και απευθείας ένα γεωγραφικό σημείο της Κοινότητας με ένα γεωγραφικό σημείο που βρίσκεται σε τρίτη χώρα με τη βοήθεια οχήματος που έχει φορτωθεί σε πλοίο χωρίς να εκφορτωθούν τα ζώα, η διάρκεια της μεταφοράς αυτής δεν ασκεί καμία επιρροή, υπό την προϋπόθεση ότι τα ζώα έχουν ταϊστεί και ποτιστεί τακτικά, με συνέπεια να μπορεί, εφόσον συντρέχει η προϋπόθεση αυτή, να αρχίσει νέα οδική μεταφορά 28 ωρών αμέσως μετά την εκφόρτωση του φορτηγού στον λιμένα προορισμού.

3) Το άρθρο 5, μέρος Α, παράγραφος 2, στοιχείο δ΄, ii, πρώτη περίπτωση, της οδηγίας 91/628 δεν επιβάλλει στο προσωπικό στο οποίο ανατίθεται η θαλάσσια μεταφορά σε καμία περίπτωση, ως ουσιώδη προϋπόθεση της χορήγησης της επιστροφής κατά την εξαγωγή, την υποχρέωση να καταχωρίζει στο σχέδιο

δρομολογίου την ακριβή ώρα κατά την οποία τα μεταφερόμενα ζώα ταΐζονται και ποτίζονται.

4) Η δακτυλογραφημένη εκ των προτέρων καταχώριση της φράσης ότι τα ζώα ταΐζονται και ποτίζονται, κατά τη διάρκεια της μεταφοράς, σε χρονικά σημεία που αντιστοιχούν σε φάσεις της μεταφοράς που μπορούν να προσδιοριστούν ευχερώς μπορεί να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της οδηγίας 91/628, υπό την προϋπόθεση ότι αποδεικνύεται ότι το τάισμα και το πότισμα έγιναν πράγματι κατά τα χρονικά αυτά σημεία.

Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να αξιολογήσει κατά πόσον είναι επαρκή τα στοιχεία που έχει προσκομίσει ως αποδείξεις ο εξαγωγέας και να λάβει ενδεχομένως υπόψη, εφόσον είναι αναγκαίο, ακόμη και στοιχεία που δεν περιλαμβάνονται στο σχέδιο δρομολογίου, όπως είναι οι ένορκες δηλώσεις που καταρτίζονται μετά από κάποιο διάστημα από την περάτωση του ταξιδιού.»